

Kniha o ruském pohledu na Prahu od XVIII. do XXI. století

Pod nenápadným názvem (*Прага. Русский взгляд. Век восемнадцатый – век двадцать первый*. Moskva – ВГБИЛ, 2003. Составитель и автор комментариев Н. Л. Глазкова) vydala Ruská státní knihovna zahraniční literatury neobyčejně obsáhlou a pro studium rusko-českých vztahů mimořádně podnětnou publikaci, plod úsilí moskevských bohemistů, především N. L. Glazkovové a S. V. Nikolského. Obsahuje memoárové, cestopisné, umělecké, literárněvědné i korespondenční texty ruských návštěvníků Prahy od roku 1708 až po dnešní dny, ale také více než 160 stran detailních historických komentářů, v nichž se ruský čtenář může dobře orientovat v událostech, životopisech i tvorbě českých i ruských osobností, autorů textů, i zmíněných v nich faktech.

Citovaní autoři jsou šlechtici, kteří s různými poslánímí do Prahy přijížděli, spisovatelé, vědci, malíři, skladatelé, divadelníci, hudební interpreti, vojáci, činitelé nejrůznějšího politického zaměření – děkabristé i jejich pronásledovatelé, slavjanofilové i západníci, atd. Jsou tu uvedeny i básně, jež vznikly po návštěvě Prahy (Žutčev, Majkov, Cvetajevová, Brodskij, Simonov, Šefner, Jevtušenko aj.).

Nelze dost dobře označit některý dokument či text za méně či více významný, neboť každý jistým způsobem zapadá do mozaiky ruských pragenzií a do historie vzájemných vztahů. Jejich výběr je objektivní: jsou tu úryvky z dopisů, v nichž jsou zmíněny i negativní poznatky návštěvníka Prahy, ale většina ohlasů je velmi pozitivní, ba nadšená z pražské atmosféry, památek, lidí. Historikům připomenou uvedené fragmenty mnohé události ze Suvorovova pobytu u nás, seznámí je s ruským pohledem na Mozartovo působení v Praze, s méně známými fakty o léčení ruských vojáků z bitev s Napoleonem, o pobytu Mikuláše I. v Teplicích a Praze v roce 1835 i o dalších událostech včetně osvozování Prahy v roce 1945.

Početné a cenné jsou dokumenty z pera literátů, mezi nimiž figuruje slavjanofil M. P. Pogodin, N. V. Gogol, F. I. Žutčev, P. A. Vjazemskij, N. A. Dobroľjubov, literární historik A. N. Pypin, který sehrál významnou úlohu při uvádění ruských spisovatelů do českého kontextu, N. S. Leskov, autor črty o Boženě Němcové a povídky z českého prostředí, N. N. Berberová, I. G. Erenburg, V. V. Majakovskij, V. V. Nabokov, jehož spojovaly s Prahou několikeré svazky, J. I. Zamjatin, I. A. Bunin, V. P. Někrasov, I. Inov, nedávno zesnulý znalec naší kultury a historie z Petrohradu, a desítky dalších. Právě tak bohatý je výběr pražských ohlasů umělců, jako byl P. I. Čajkovskij, I. J. Rěpin, K. S. Stanislavskij, S. V. Obrazcov, V. E. Mejerchold, S. T. Richtěř, I. D. Oistrach aj., jakož i vědců z řady oborů, nejvíce z literární vědy – V. A. Franceva, R. O. Jakobsona, V. B. Šklovského aj. Je velmi vhodné, že publikace obsahuje i úryvek z dosud u nás málo známé práce S. V. Nikolského o historii obrazu Švejka nebo i připomínku o ruských překladatelích české poezie, jako byl např. D. S. Samojlov, který překládal Máchu, Nerudu, Wolkeru, Seiferta i Nezvala (na překladech z Nezvala pracoval i Brodskij).

Je sympatické, že autoři publikace se nevyhnuli ani smutným kapitolám vzájemných styků, jako byla srpnová invaze v roce 1968. Mj. jsou tu otištěny fragmenty z memoárové knihy J. Jevtušenka (*Волчий паспорт*) a citována jeho báseň *Танки идут по Праге*. Řada fakt o těchto událostech je obsažena i v komentářích N. L. Glazkovové.

Tato poznámka nemohla zaznamenat mnohé další materiály, které jsou otištěny v publikaci o 525 stranách. Má za úkol jen upozornit na knihu v několika směrech jedinečnou a objevnou, svědčící o aktivitách ruské bohemistiky, o nichž se v poslední době u nás ví dost málo.

Miroslav Zahradka

Studie o makedonsko-ruských literárních vztazích

Ристески, Д.: Македонско-руски книжевни релации. Скопје 2001, 193 с.

Poněkud opožděně se k nám dostala tato kniha makedonského rusisty D. Risteského. Její ctižádostí je v komparativním průřezu poukázat na makedonsko-ruské literární vztahy tak, jak se utvářely v průběhu 19. a 20. století. Je zřejmé, že zkoumání je – ostatně stejně jako v případech řady dalších slovanských literatur ve vztahu k ruské – spíše jednosměrné (to se týká, i když si to neradi přiznáváme, ve valné většině i české literatury – teprve v druhé polovině 20. století se situace začíná měnit), tedy působení, poetologické impulsy ruské literatury. Je to dáno postupným vznikáním standardní makedonštiny a vydělováním literatury makedonské z bulharské, kdy se často mluví o dvojdmosti – tato otázka je však neustále předmětem často zbytečných sporů.

Úzký vztah jižních Slovanů k Rusku – zejména Srbů, Bulharů a Makedonců – byl dán jejich politickým postavením na Balkáně a tím, že Rusko sehrálo několikrát klíčovou úlohu spojence v jejich osvobození nebo podpoře jejich zájmů. Za nepříznivých poměrů se tyto elity také ocitaly v ruském prostředí, a tak vznikal užší vztah a konkrétní působení ruské literatury, která byla v tomto období – máme na mysli druhou polovinu 19. století – na vrcholu a postupně se stávala světovou a dokonce vůdčí. Jednosměrnost vztahu je narušována jen tím, že středem pozornosti ruské literatury se tehdy stává balkánská tematika: nepochybně k tomu přispěl populární román Ivana Turgeněva *Předvečer* (*Nakanune*, 1860), kvůli němuž se – jak známo – rozešli ruští radikálové a liberálové, s postavou vlasteneckého Bulhara Insarova a jeho ruské milenky Jeleny – v jiném, specifickém smyslu pak povídka V. M. Garšina *Čtyři dny* (*Četyre dnja*, 1877).

D. Risteski svou knihu, v níž shromáždil své studie z 90. let minulého století (viz ediční poznámku na ss. 191-193) a kterou věnuje památce svých rodičů a sestry, zahajuje zcela přirozeně a pochopitelně zkoumáním romantismu, resp. jeho typologií. Dochází k tomu, že jak ruský, tak makedonský romantismus měly společné rysy, k nimž řadí jejich osvobozenecský charakter v individuálním i národním smyslu, i když zde by bylo možné najít i výrazné rozdíly, a snahu etablovat spisovný (literární) jazyk, enormní působení folklóru na umělou literaturu, stylovou a žánrově syntetičnost, komplexnost, emcionalitu a lyričnost. Jádrem jeho výkladu – stejně jako v některých dalších studiích – je tvorba Rajka Žinzifova (1839-1877), vícedomého bulharsko-makedonsko-ruského básníka, kde se opírá o knihu brněnského slavisty, makedonského akademika a čestného profesora univerzity ve Skopji Ivana Dorovského (jde o rusky psanou monografii *Rajko Žinzifov. Vozdejstvije ruskoj i ukrajinskoj literatury na jego tvorčestvo*, Brno 1988).

Další je přehledová studie o A. S. Puškinovi, v níž autor zdůrazňuje básníkovu transcenci k dalšímu vývoji ruské literatury a jeho makedonskou recepci: tu pak zkoumá hned v následujícím článku soustředěně na Puškinovu recepci nejen v literatuře, ale také